

слід ідентифікувати, контролювати та вирішувати за допомогою добре розробленої державної політики, включаючи комунікаційні кампанії.

Проблема міграції вже багато років входить до списку ключових політичних тем як на національному, так і на міжнародному рівнях. Приплив або відтік людей до певної країни чи з неї є основою суперечок практично в кожній виборчій кампанії. Таким чином, існує ризик того, що присутність біженців війни в Польщі легко може стати предметом напружених політичних дебатів з усіма супутніми негативними наслідками.

Література:

1. Business Insider Polska (2022, 23 May), Tylu uchodźców z Ukrainy znalazło pracę w Polsce, Większość to kobiety.
2. Duszcyk, M. and K. Matuszczyk (2018), The Employment of Foreigners in Poland and the Labour Market Situation, *Central and Eastern European Migration Review*, 7(2), 53-68.
3. Сьогодні Україна внаслідок війни переживає чи не найбільшу міграційну кризу в своїй історії. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3605567-vidnovlenna-ukraini-cerez-dialog-usih-ukrainciv-svitu-obednavsis-zrobiti-nemozlive-vsUPEREC-USOMU.html> (Дата звернення 13.11.2022)
4. The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges. URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-and-migration-to-poland-outlook-and-challenges.html> (Дата звернення 13.11.2022)

УДК 316.4.06 + 316.485.26

Зубченко О. С.,

кандидат соціологічних наук,

доцент кафедри філософії та соціології МДУ

ВИМІРИ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

На початку повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 року один із найбільш потужних ударів агресор спрямував на Південь України. Вже за два тижні ворог зайняв понад 46 тис. квадратних кілометрів, що становило 70% Запорізької та 95% Херсонської областей.

Із припиненням активних бойових дій та відсуненням лінії фронту на тимчасово захоплених територіях складаються передумови для формування окупаційних режимів, невід'ємним атрибутом яких є колабораціонізм – соціальний процес, в ході якого жителі окупованих місцевостей, громадяни України йдуть на усвідомлене, добровільне та зумисне співробітництво з ворогом на шкоду своїй державі.

Колабораціонізм можна розглядати у кількох вимірах. У нормативному плані держава визначила своє ставлення до зрадників Батьківщини у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», в якому відокремлено кілька її типів: адміністративна (зайняття посад в

окупаційних «органах влади», організація «виборів» та «референдумів»); економічна (фінансова та ресурсна допомога ворогу); освітянська (вихвалювання загарбників під час навчального процесу у школах, вищах, професійно-технічних та дошкільних закладах, запровадження стандартів освіти держави-агресора); військово-поліцейська (служба в армії ворога або незаконних збройних формуваннях, «судових» та «правоохоронних» органах); пропагандистська (виправдання та популяризація ворога у засобах масової інформації та соціальних мережах, організація масових заходів на підтримку окупації); побутова (публічне заперечення російської агресії, заклики до підтримки окупанта та його посіпак, невизнання Української державності). Законодавець чітко диференціював міру кримінальної відповідальності по кожній позиції.

В інституційному плані колабораціонізм є дисфункціональним симулякром, через який нібито відтворюється «нормальне» життя. Але насправді реалізація рутинних соціальних практик призводить до утвердження влади окупанта та подальших тяжких суспільних наслідків, завдає великої шкоди життю і здоров'ю людей. Формально звичні інститути продовжують існувати, але на порозі школи на учнів чекають озброєні окупанти та принизливий обшук, за дверима церкви звучать молитви за російських вбивць, у підвалі суду приховано середньовічну катівню, а російські рублі слугують не мірою вартості, а засобом економічної колонізації підкорених земель.

У соціально-стратифікаційному вимірі колабораціонізм стає потужним каналом соціальної мобільності, завдяки якому посібники окупантів, долаючи кілька ступенів соціальної ієрархії, протягом дуже короткого відрізка часу посідають високі соціальні позиції: тамада стає «головою» військово-цивільної адміністрації, звільнена за хабарі викладачка очолює псевдоуніверситет, а вчитель праці обіймає посаду директора школи. За результатами нашого дослідження у Запорізькій та Херсонській областях встановлено, що на співпрацю із окупантами активніше йдуть люди, які мають постійну роботу та бояться її втратити через зміни суспільного ладу (керівники різного рівня, працівники освіти, силових та контролюючих органів). Найбільш мерзенним є той факт, що більшість із них багато років отримували заробітну плату та стимулюючі виплати за рахунок Державного та місцевих бюджетів, а деякі навіть склали військову присягу на вірність Україні. Також люди, які стають на бік ворога, часто прагнуть поліпшити або повернути втрачені соціально-статусні позиції (зокрема, колишні співробітники, що потрапили під звільнення при реформуванні правоохоронної системи), отримати доступ до бюджетних коштів, похизуватися своєю владою тощо. При цьому найбільших успіхів при новій владі досягають дрібні чиновники, адміністратори та технічні службовці, 70% із яких змогли перейти до вищого класу, перестрибнувши одразу через дві статусні сходинки. Основна причина цього – гострий кадровий голод, з яким зіштовхнулися загарбники, та небажання більшості населення мати щось спільне із рашистами. Проте зірковий час цієї категорії колаборантів вже минає і з середини літа 2022 року їх почали замінювати на відряджених із Росії чиновників.

Економічний аспект колабораціонізму проявляється через залучення частини місцевого населення до різних форм фінансово-господарчих інтеракцій із агресорами – торгівлі з окупованим Кримом, скупкою за безцінь та вивезенням до держави-агресора сільськогосподарської продукції, захопленням промислових, торгових та аграрних підприємств, організацію обміну рублів на гривні тощо. За

умов майже повної транспортної блокади на лінії розмежування, ця економічна активність дозволяє хоч якось забезпечувати місцеве населення товарами повсякденного вжитку (жахливої якості та за спекулятивними цінами), проте у цей же час є потужним інструментом пограбування захоплених територій, вивезення вкраденого зерна, олії, залізної руди, металу, продукції машинобудування та навіть домашньої побутової техніки.

У соціально-адаптаційному плані колабораціонізм проявляється через поведінкові моделі, спрямовані на задоволення базових фізіологічних і соціальних потреб та способи адаптації до складних умов буття. Ці стратегії формуються із врахуванням попереднього життєвого досвіду, особистих якостей та переконань, ідеалів та цінностей, доступних ресурсів та мереж соціальної підтримки. Такий побутовий колабораціонізм є класичною ресоціалізаційною реакцією на зміну соціально-економічного ладу (рекрутація на роботу до Крайньої Півночі та Далекого Сходу, пошук місць вигідного обміну гривень на рублі, черги за російською «гуманітаркою», співмешкання жінок із солдатами окупаційної армії тощо). Більш складні форми адаптаційних взаємодій із ворожими інституціями надають додаткової легітимності окупаційному режиму (отримання російського паспорту, проведення звичайного уроку математики із портретом путіна та триколом у класі, виступ на камеру пропагандистських телеканалів про чудове життя у звільненій «Новоросії», нотаріальне засвідчення договорів купівлі-продажу майна за законами держави-агресора тощо).

Таким чином, колабораціонізм як соціальний процес можна розглядати у кількох вимірах, кожен з яких характеризує залучення до співпраці з ворогом представників різних соціальних груп, дозволяє визначити їхні цілі, мотиви, а також зразки поведінки на тлі наближення Української армії та майбутньої деокупації Півдня України.

УДК 316.3(043)

Іванець Т. М.,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри філософії та соціології МДУ

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ (НА ПРИКЛАДІ МАРІУПОЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ)

Питання інформаційних викликів та інформаційної безпеки для України вийшло на новий рівень після початку російської агресії у 2014 році, гібридна війна актуалізувала цілий ряд інформаційних викликів, до яких українське суспільство та українська держава не були готові. Прорахунки у сфері подачі інформаційного контенту, відсутність ефективної стратегії щодо формування національної ідентичності та ідей патріотизму, превалювання в певних регіонах регіональної ідентичності над загальною національною була використана РФ для створення на нашій території псевдодержавних утворень ДНР та ЛНР.

Починаючи з лютого 2022, в умовах повномасштабної агресії, інформаційне протистояння виходить на якісно новий рівень, актуалізуючи нові виклики для України та її національної безпеки. Наприклад, П. Померанцев, британський